

CURIOSITATS DE CATALUNYA

(setmanal)

Redacció i Administració:
Barcelona. - Riera Alta, 61

P R E U :

Número corrent	25 cèntims.
Subscripció semestral	6 pessetes.
Subscripció anual	10 pessetes.

S U M A R I

Catalans notables, pàg. 322. - Ende-
vinalles, pàg. 324. - Seu d'Urgell, pàgina
325. - Aforismes i proverbis, pàgina 326. -
Els Cognoms Catalans, pàg. 327. - Anec-
dotari català, pàg. 328. - Folklore, pàgi-
na 329. - Cançons populars, pàgina 335. -
Una locució popular, pàgina 336. - Les
muntanyes de Catalunya, pàg. 337. - Nos-
tra Premsa, pàg. 341. - Contes vells...
forjats de nou, pàg. 344. - Aforismes i
proverbis, pàg. 347. - Fets històrics, pàgi-
na 348. - Corrandà, pàg. 351. - Entreteni-
ments Instructius, pàgina 352.

Francesc de P. Sánchez i Gavanyach

(Acabament)

L'ANY 1865 començà a escriure la seva primera òpera *Raabba*, el llibret de la qual, en italià, li havia escrit expressament el seu pare. Al mateix temps que escrivia aquesta òpera, va prendre part al concurs organitzat per l'Ateneu Català, en el qual presentà dues obertures, intitolades *A ma pàtria i per ma pàtria* i *La mort del Salvador*, per les quals fou mereixedor d'una menció honorífica.

El dia 23 de març del 1867 estrenà, en el Gran Teatre del Liceu, la seva bonica òpera *Raabba*, la qual meresqué una acollida afalagadora, de tal faisó, que a la cinquena representació l'obsequiaren amb una magnífica corona d'argent. Poc temps després començava la seva segona òpera, intitolada *Guiseppe*, lletra i música d'ell mateix. Sembla que pel setembre del mateix any va decidir-se a començar una altra òpera fantàstica, intitolada *La Ghironde*, també amb música i lletra seva.

Desitjós el mestre Sánchez d'eixamplar els seus coneixements de la seva ja valuosa carrera artística, va dirigir-se, l'any 1869, a la capital francesa, on perfeccionà els seus estudis amb el mestre Auber.

París fou per al mestre lloc de grans esdeveniments, tant en l'ordre artístic com social. Ben prompte es va obrir pas, i fou festejat com a pianista en el palau de la princesa Matilde, germana de l'últim Napoleó, on assolia falaguers èxits. En aquesta aristocràtica mansió conegué una noble dama francesa, la qual contribuí a augmentar la inspiració del mestre amb una amistat amorosa, però per mor de la Revolució francesa no van poder dur-se a terme els nobles desitjos dels dos amants.

L'any 1870 es trobava de director d'orquestra al Teatre Gaité, però la guerra franco-prusiana va venir a amargar la dolça vida del mestre, tan plena d'idealisme. Els sofriments, les congoixes, eren cada dia més accentuats pels residents a París; ell va fer-se voluntari del cos d'Infermeria, i no podem deixar d'esmentar ço que li succeí, car fou el moment més decisiu de la seva vida.

El mestre que, com és sabut, era una persona observadora i estudiosa, escrivia amb breus apuntaments les seves impressions en els seus llibres, papers, etc., i donà la fatal coincidència que el detinguessin mentre feia uns apuntaments d'unes impressions recollides. Seguidament el declararen espia, i, en causa sumaríssima, fou condemnat a mort; després d'estar en capella, i format el quadre per a la seva execució, en el moment precís que el cap havia de donar el senyal d'execució, caigué una bomba de l'enemic, que matà el cap i ferí a diversos individus. Com és natural, es produí una confusió alarmant, i el nostre biografiat va poder-se salvar.

L'any 1871 tingué la dissort de perdre el seu pare; per tal fet vingué a Barcelona, on sols restà nou dies. Retornà a la capital francesa, encara que per molt poc temps, car la Commune va ésser causa, com hem dit abans, d'altra dissort per al mestre.

De retorn a la nostra ciutat, va dedicar-se a l'ensenyança i a la composició, i assolí bons èxits com a pianista als cafès d'El Siglo i Pelai.

L'any 1873 es casà amb Assumpció Vergés i Prats.

L'any 1881 estrenà, amb un èxit ben remarcable, en el Círcol Barcelonès de la nostra ciutat, la seva òpera catalana, en dos quadres, *La Cova dels Orbs*, lletra i música seva, la qual obtingué vint-i-una representacions.

Més tard es representà al Teatre Tívoli, i l'any 1917, al Coliseu Pompeia.

L'any 1887 fou nomenat professor de teoria musical i de conjunt al Conservatori del Liceu. L'any següent la seva teoria obtingué diploma i medalla d'or a l'exposició Universal de la nostra ciutat; segui-

dament fou declarada obra de text a la institució que regia.

L'any 1893, mort el director del Conservatori del Liceu, mestre Balart, li fou confiat aquell important càrrec, el qual exercí amb gran zel fins a la seva mort.

L'any 1914 fou atacat d'una malaltia que en fortes dolences va turmentar-lo per espai de quatre anys, fins a arrabassar-li la vida. Però durant aquests quatre anys de dolor, com que el mestre conservava íntegres les facultats mentals, va seguir treballant amb el mateix zel que abans, car la Junta del Conservatori va autoritzar-lo per seguir donant les seves classes habituals al seu estatge particular. Fins quinze dies abans de la seva mort va seguir guiant aquella joventut estudiosa posada sota la seva experta direcció.

Morí el dia 12 de setembre de l'any 1918.

La producció del mestre és força abundosa, i creiem que les seves composicions es troben a l'arxiu del Conservatori del Liceu, on és fàcil de poder-les consultar.

EZEQUIEL MARTÍN.

ENDEVINALLES

A molts vesteix i no és sastre
i alimenta a molts també,
i encara que algú el maltracti
no en diu mal, sempre diu bé.

(*El be.*)

És menut, rodó i penjat
i té el cos atravessat;
dins de casa i per sortir
al damunt s'ha de tenir.

(*El botó.*)

Té ulls i no hi veu i creix
a cobert de sol i aire,
i qui el seu nom es mereix
d'eixerit no ho és pas gaire.

(*La patata.*)

Seu d'Urgell. - Passeig de Tetuan.

Seu d'Urgell

Als últims confins de les nostres comarques, la Seu d'Urgell presideix, senyora i majestuosa, les fèrtils i bellíssimes terres de l'Urgellet. País de pasturatges, de produccions agrícoles riquíssimes, de bestiar excellent, de productes exquisits, d'una manera especial en el ram de les llets i les seves elaboracions. La Seu d'Urgell enclou una de les possibilitats més fecundes de la Catalunya nord-occidental, per les terres compreses avui dins l'anomenada província de Lleida.

La Seu d'Urgell és una ciutat forta de present i al mateix temps té un esdevenidor de grans perspectives, si sap ésser-hi amatent, com és d'esperar de l'enginy, la indústria i l'amor dels seus fills i veïns.

Alhora, la Seu d'Urgell és un dels llocs que es poden dir «únics» de Catalunya, per la seva meravellosa tradició històrica i artística, i que tot bon català ha de conèixer, i que per la seva vàlua ha transcendit totes les fronteres.

R. T.

AFORISMES I PROVERBIS

LA MULA

Mula que faci hi.. i.. i
i dona que parla llatí,
mai no tenen bona fi.

Mula guita,
de tothom sospita.

Mula tordilla,
o molt falsa o molt fina.

Bord i mula
cada dia se'n pensen una;
i el dia que no la fan
la guarden per l'endemà.

Si vols mula sense vici,
vés a peu.

Per anar a Roma,
ni bossa buida
ni mula coixa.

—Bonic fermes la mula—.
I la fermava per la cua.

No se sap de qui són els matxos,
fins que el traginer és mort.

No he vist cap mula de frare,
ni cap matxo de rectô,
que faci cames tan grosses
com la que festejo jo.

Ja m'han dit que no em voleu
perque sóc pastora i guardo
algun dia me'n veureu
amb quatre mules i un carro.

Els Cognoms Catalans

(Acabament)

A partir del segle XII, començà a introduir-se entre la noblesa el costum de vincular en la família (en els primogènits, naturalment), el nom del seu cap. Entre els comtes de Barcelona, aquest nom fou el de Ramon, Hug entre els d'Empúries, Armenгол entre els d'Urgell, Artal els de Pallars, Guillem Ramon la casa de Montcada, etc.

També s'emprà un sistema que consistia en afegir al nom personal el nom del pare seguit del lloc de residència introduït mitjançant la preposició *de*, com Bernat Guillem de Montmeló, Berenguer Arnal de Llupià, Guillem Bernat de Manlleu, etc.

Més endavant sorgiren els noms relacionats amb la vivenda, emprats com a distintiu d'una determinada persona i presos de l'edifici que li servia d'habitació. Podem esmentar entre aquests Casa, Castell, Casals, Torres, Casademunt, Casadevall, Masllorenç, Casacuberta, Masriera, Masferrer, Casanova, etc.

Ja bastant entrat el segle XIII, és quan neixen els veritables cognoms. A partir d'aquella època, el nom del cap de família passa a ésser hereditari, afegit al nom propi de cada individu. Hi ha una diferència notable entre aquest sistema i un dels anteriors segons el qual el fill afegia al seu el nom de fonts del seu pare; d'acord amb aquest sistema antic, el nét ja no portava el nom del seu avi, i a partir de la implantació del nou sistema, el cognom es perpetua durant segles en una mateixa família.

D'acord amb aquest darrer procediment, l'únic cognom que es transmetia als descendents era el del pare, puix que de cognom cada persona només en tenia un, i es perdia, per tant, el cognom matern.

A mitjans del segle XV s'introdueix un nou costum; el d'imposar dos noms de fonts a cada persona, seguits del corresponent cognom patern. Responen a aquest sistema els noms de diversos ciutadans que foren Consellers de la ciutat de Barcelona a partir de l'any 1462, com Pere Joan Serra, Bernat Joan Çapila,

Pere Joan de Sant Climent, Joan Angel Despuig, etc.

A partir dels començaments del segle xv, comença a introduir-se entre la noblesa el costum d'adjuntar al cognom patern, el matern. Aquest costum s'anà extenent a les altres classes socials de l'època, i pot dir-se que és l'únic actualment en ús.

GABRIEL NOGUÉS PAHÍ.

Anecdolari català

El comediògraf Albert Llanes, era una persona d'un enginy innat. Un dia se li acostà un amic i li digué:

—Amic Llanes, tu que tens tan bones relacions, em podries fer un favor. Aquesta nit voldria anar a la reunió dels Mitjavila, però no hi tinc cap coneixença per ésser-hi presentat. Si tu ho volguessis fer...

—Prou... —va fer en Llanes.

En llanes, en realitat, tampoc no coneixia cap dels Mitjavila, però li sabia greu no poder ajudar l'amic i havia decidit aconseguir-ho fos com fos.

Al vespre, els dos companys es trobaren i es dirigiren al lloc de la reunió elegant.

El senyor Mitjavila sortí a rebre'ls, una mica estranyat de sentir uns cognoms que, de moment, no recordava.

En veure'l, en Llanes, s'afanyà a fer la presentació del seu amic:

—Senyor Mitjavila, tinc el gust de presentar li el senyor Pauet Cirera.

—He tingut molt gust... —va fer l'amo de la casa, però, dirigint-se sobtadament a en Llanes, ja convençut de no conèixer-lo, li preguntà:

—I a vostè, qui el presenta?

—A mi? Ningú. Perquè jo me'n vaig de seguida—va respondre dirigint-se cortesament, però de pressa, cap a la porta de sortida.

Repartiment del *Panoli*. (Festa típica de Tortosa).

FOLKLORE

La festa del meu carré

LO PANOLI.

Es dissabte... Pero no un dissabte com lo de totes les setmanes. Lo dissabte de *avui* es esperat durant tot l'any, pels veïns tots del meu carré... ¡Mireu com riuen los fadrins i les fadrinetes! ¡Qué contents están los vells! ¡Cóm xala la quixalleta! ¿Qué hu motiva? ¿Qué ocurrix, que una alegria així desperta?

¡Es la vespra de la festa del meu carré!...

¿Compreneu ara la satisfacció que tots los semblants revelen? ¿No hi ha motiu per a que tots los veïns se séntiguen alegres, satisfets i dixaratxeros?

¡Dona gust veure cóm tots treballen, cóm tots s'afanyen en adornar los seus portals i les seues finestres!

—Teresa, cóm sues, mana: pareix que vullgues tu tot sola guarnir tot lo carré...

—Es que no vull que les del carré del costat siguem mes que natros. A podê sé, vull que'l nostre s'amporte la pauma...

—Mira a Francisqueta i a Cinteta. ¡Pareix que vaiguen a despit, per vore qui fá mes faena!

—Es que també son sacristanes, com jó,

—Sí, ja hu sé: pero vaiga, me sembla que no'n hi ha per a tant.

—¿Cóm que no'n hi ha per a tant? ¡Esta si que'n seria bona! Tot l'any patejant per este mon en busca de la *perra* per a fê la festa, i ara que ja hi som'que no hi posesem tota la sal i *salero*...

—Es que no vo'n doneu conte i esteu fen la fel per la boca. Arribareu a la nit astronxades: ni ganes vos quedarán per a ballâ lo *bolero* ni per anâ a l'enramada a la matinada.

—Sí, dona, sí: ¿vosté no sap alló de que: a la jovenalla res li es impossible?

—Ja hu crec que hu sé, pero vorem quina cara farém demá per anâ a reparti'l *panoli*...

—No's preocupe. Ja vorá com tot es fará i a tot s'anirá.

¡La festa del meu carré no vé mes que una vegada a l'any!

* * *

Son les sis de la tarde. L'hora ja n'es arribada. ¡La festa ja comensa!...

La dolçaina recorre'l carré tocant un airós *paso-doble*, com a saludo a tots los veïns i com dient-los que la festa tan delerada ja s'ha començat.

Grans i petits, homens i dones, paumoteijen, riuen, canten i corren... ¡La satisfacció i l'alegria mes franca apareix en tots los llavis! ¡Hasta'ls vellets, los setantés, se senten jóvens i demostren en les seues alegrietes que en aquells moments los seus cors olviden los anys que porten damunt!

¡Beneïda sigues, festa del meu carré, que tals milacres fas! ¿Per qué, tradició tortosina, que tens la virtud de ajuntá voluntats, llimá asprors, de fé olvidâ pesars i tristeses no ets eterna?

Tots sopen en dos esgarrapades. ¡Quants n'hi ha

que no'ls ha fet profit! La qüestió es *llansarse* dels primers al carré, a moure rebombori, a disfrutâ de la expansió que dona la vespra de la festa.

Lo dolsainê, com si també s'hagués contagiât de la alegria dels veïns *llansa al aire*, lo més fort possible, les notes de la seua gaita...

Comensa'l ball. Ram-plan-plan... Ram-plan-plan... Tarirarari... Tariraraiiii...

I així, *dale que dale*, balla que balla, jovens i vells, com si tinguessen les cames d'acer, s'estân hasta la matinada.

Ni'l bellugar-se ni la suó, ha produït en ells la mes petita cansera. Per lo menos així ho donen a entendre.

¡En quin'ânsia esperen lo dia de la festa!

La sacristaneta, lo fadrí i la fadrina... ¡Ja voldrien que fos l'hora d'aná a repartí lo *panoli*!

¡Oh, clâssica *coqueta* tortosina, qué n'ets de dolsa i estimada!

* * *

¡Quânts son los que no han dormit! ¡Quânts n'hi há que no han pogut apagá'ls ulls en tota la santa nit!...

Encara no apunta'l dia son ja molts los que van pel carré.

Mentres esperen que'ls fadrins vinguen de l'enramada, en los carros guarnits de canyes, fulles i flós, les xiques, mes roijes i guapes que mai, agranen i llimpien lo carré, posant-lo com una sala, tirant-li forsa poals d'aigua per a que no s'aixeque la pols i'ls ambrute los preciosos vestits de seda que dins de poques hores han de lluí...

¡Ja se senten los corns, les guitarres i guitarrons!

¡L'enramada ja está prop! Mireu com tots corren...

¡Pareix que's disputen una joia! Tot volen sé'ls primers en rebre als que en lo clavell a l'orella i la bota del vi al coll, venen de matâ la nit a l'hort del majordom o d'algún amic, en espera de la gran diada...

¡Mireu a Cinteta i a Roseta, i a Pepeta i a Teresa com s'arromanguen una mica més, s'apanyen lo

monyo i sa repleguen lo devantal perque saben que entre'ls que arriben está lo seu promés!...

Ja han arribat... ¡Deu meu quin escandol! ¡Pareix lo juí final! Tots riuen, tots estan contents... ¡Bon comensament de festa! ¡Bon dia tindrem!

* * *

Ja som a les deu del matí de la gran diada:

Pel carré no's pot pegá un pas. ¡Quina gentada!

—No ho veus, Josep. ¿D'aont caram surt tanta de gent?...

—No hu sé, xiquet...

—Jo sempre que veig tantes persones reunides me dic. ¡Que equivocats están los que diuen que'l mon s'acaba!...

Los majordoms, en les barres pintades de groc i roig a la má, portant-les com simbol d'autoritat, van de casa en casa cridant a les sacristanes i jovenetes que han de formá en la *comitiva*.

—Pepeta, vinga, donat presa, que no faltes mes que tú...

—Dolorettes, acabem, que's fa tart.

—Antonia, ¿aném o no aném? Aveiam si't pasarás tot lo matí miran-te a l'espill.

—Carme, ¿encara no estás *compuesta*? Depressa que'ls musics s'impacienten...

Per tot arreu hi han panés plens de *panoli*. ¡I quina auloreta despedeix! ¡Com que está fet al forn de Ximo, reconegut com lo rei dels fornés! Los fadrins, en lo mocadoret blanc, lligat al coll, ensenyant les puntes, están preparats per agarrá'ls panés ansa per ansa.

Poc a poc, fan aparició les sacristanes i amigues invitades per'acompanyâ al *panoli*. ¡I quines preciositats! ¡Quins gipons i faldetes i mocadós de seda i llanilla! La majô part son prendes dels ieios.

—Felipa, arrepara en los vestits de Teresa i de Cinta...

—Mana, son preciosos.

—¡Ja no se'n fabriquen avui d'estes robes!

—¿I qué'n dirém de les arrecades? Si les arribava a podé agafá un *plata-i-oro* se faria ric. Ni hi ha que tiren un pam. I totes de or pur de llei.

Casi totes les van estrená sas reves-ieies de les que ara les porten.

Menos les d'Antonia que les va comprá fa dos setmanes, de la mica d'oli que han fet, per a que no fos menos que les altres. Li van costá cinc onses... Així hu está dient ella ara a l'amiga que les hi está mirant embabocada.

Lo directô de la banda s'impacienta. Són les deu i mitja i té temó d'anarse'n a diná a les tres de la tarde:

—Sinyó Majordom, ¿que encara no arranquém?

—Si, ara marxarem.

l'l Majordom en cap, nyirviós i tot suat, está donant les últimes ordres i mirant que no falte ningú.

—Teresa, ¿ja estem tots?

—No, falta Josefina, encara.

—¿Qué deu fer aquella bémia?...

—Se deu está acabant de pulí, per vore si avui pot pescá novio.

Josefina acaba d'arribâ. Ja están totes...

—Sinyô Directó, quan vullga ja pot rompre. Dolsainé toque una polqueta i en marxa.

I al só de la música i la dolsaina, lo *panoli*, format per una dotzena de guapes i garrides xicotes del carré i altres tants simpaticots jovens, acompanyats pels dos majordoms i majordomeses, se posa en marxa.

¡Que contents i satisfets marxen tots a lluí lo seu garbo per la població!

¡Lo que pot la juventud! Per a res senten lo cansament del treball del dissabte i de la nit de vella i gresca qu'han passat!...

La quitxalla del carré, cridant i saltant, los segueix, i no'ls abandonarà gens hasta que tornen...

Les sacristanetes, com les roses fresques i oloroses de la nostra horta, van dixant los seus perfums de violetes i roses per tot arreu aont passen.

Al véure-les en l'artística panereta'l braç, plena de les sabroses coques tortosines, les sacristanes desperten l'admiració i l'enveja dels fadrins i de la jovenella.

—Mírala, Pere, está com una massaneta...

—Mai l'havia vist tan guapa com avui.

—Pos fixat en la majordomesa, pareix una nina borratxa de tant roijes que té les galtes.

—Está sofocada de tan investigada que va.

—Xeic, es que va molt maca!...

—Pos repara en lo seu home, pareix lo gegant, tant estirat i seriot, en la barra a la má...

I mentres los del *panoli* son lo blanc de totes les mirades i tots los comentaris, les sacristanes entren i surten de les cases, pujen i baixen dels pisos, visiten amics, coneguts i veïns que durant l'any han donat cinc o deu centims cada diumenge, per a la festa, regalant-los, com agraiment, una coca de *panoli*.

I poc a poc, les paneretes i'ls panés, se van vuidant... i'l mocadó del majordom se va omplint de calderilla i d'alguna moneda de plata.

—Xica, Teresa, ¿has pujat al pis de D. Antonio? Li vaig prometre que'l visitariem...

—Jo no hi vaig, que's un agarrat. Si vols ves-hi tú.

—Dona, un parell de pesetotes sempre hi cauran...

... I ara es lo majordom, ara la majordomesa o'l sacristá, qui va recordant a sinyôs i ricatxos, per aná a obsequiarlos en una coca de *panoli* per vore d'arreplegá unes pessetes per a podé allargá lo programa de les festes i fé unes quantes serenates. ¡De divertir-se la joventud i los que no son joven's, no'n tenen mai prou!

I sense perdre un moment lo seu carácter alegre i tipic, lo *panoli*, va recurrent totes les plasses i carrés de la població, portant l'alegria als cors dels ciutadans i proclamant per tot arreu una de les mes belles i expansives de les nostres tradicions.

I al pas del simpatic *panoli* podreu observâ com, per art d'encantament, tots los semblants s'alegren, tots los llavis somriuen, tots los cors s'animen .. ¡Tots ansien pendre part en la festa!...

¡Aixi som los tortosins de enamorats per les tradicions de nostra terra!...

¡Per aixó jo voldria que fos eterna la festa del meu carré!...

JOSEP MONLLAÓ PANISELLO.

UNB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

NOTA.—Deixem aquest treball en la seva ortografia original, per no treure-li el regust de comarca.

L'Espingueri gueri gueri

L'ESPINGUERI té una filla
que és més negra que el carbó.

*L'espingueri gueri gueri,
l'Espingueri gueri got:
l'Espingueri gueri gueri
l'Espingueri gueri got.*

Ell bé prou que vol casar-la,
ningú li ha volguda, no.

Ja la porta a la fira,
a la fira de Masnou.

Tota la gent se la mira,
ganyotes li fa tothom.

Passa un xato, guenyo i manco
geperut i cama tort.

—Jo bé prou m'hi casaria
si li dàveu un bon dot.—

—Per faldilles una sàrria,
per camisa un sarriot.

Per sabates una teula,
per mitges un cabassot.

Per cintetes una corda,
per *manto* un mal sacot.

Per corona un forc de cebes,
per *flor de sar* un allot.

Unes bodes volem fer-ne
que se'n parli a tot el món.

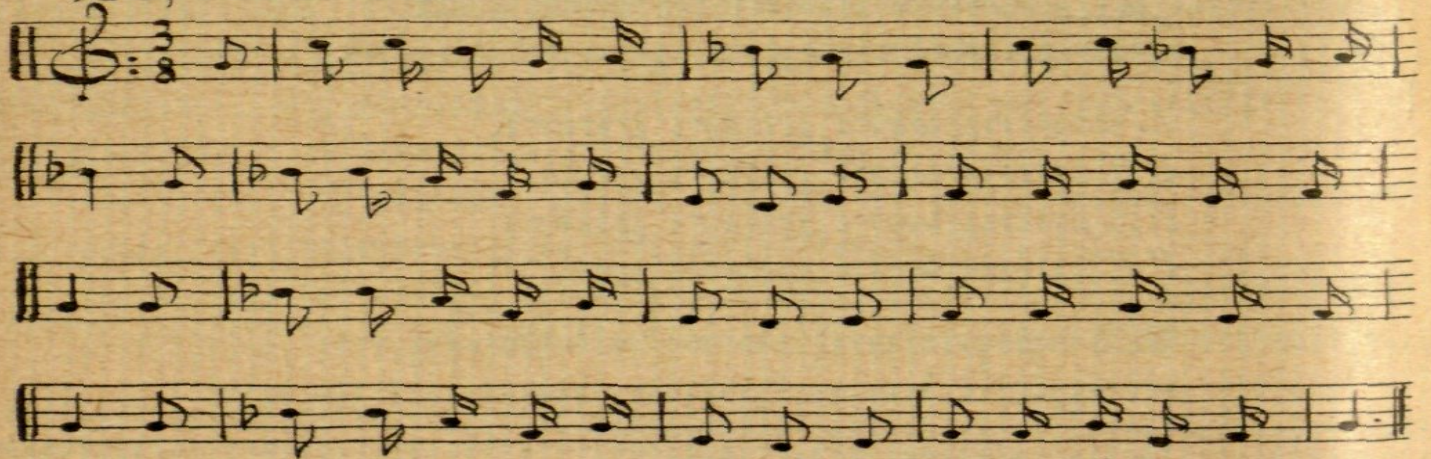
A l'església de seguida,
abans no surti el rector.

Varen agafar una mosca
i la varen rostí al foc.

La núvia es menja les ales,
el nuvi el caparrot.

La demás gent de la boda,
es van menjar l'altre tros.

Tempo de Ballet

De la collecció d'E. Martín.

UNA LOCUCIÓ POPULAR

«*El panxa-contenta*»

En aquest món hi ha homes que amb les seves traces i manyes troben la manera de fer treballar als altres i d'estar-se sense fer res, mentre els altres van traient un pam de llengua i suant com uns carreters, i com si això no fos prou, se saben fer portar pels que treballen, que els porten a coll tot el dia, i mentre els altres van a peu, ells van a cavall, com si els fessin un gran favor i com si encara els tinguessin d'agrair la companyia que els fan, perquè hi ha *panxa-contenta* que després de fer el que fa, encara vol ésser mirat i considerat com el que més.

F. PUJOLS.

Les muntanyes de Catalunya

X X X

LA FOSSA DEL GEGANT

AQUEST nom, propi d'un dels cims de la nostra cordillera pirenenca, ja és sobrerament conegut de molts de vosaltres.

Pertany a un pic que es redreça darrera dels cims de La Vaca, gairebé tallat a pic, per tots els seus indrets, menys per la nervatura que l'ajunta a la carena.

Aquest pic té una tradició molt bonica, i és la que us vaig a descriure. Està cantada magistralment per l'excels poeta Jacint Verdaguer, i jo tan sols us faré un resum d'aquesta tradició, car en l'obra d'En Verdaguer és molt extensa.

Així, doncs, amb aquesta aclaració, anem a veure en què es fonamenta.

Un personatge, Gentil, hereu del Comte Tallafarro, germà del de Cerdanya, va ésser armat cavaller, en aquells temps, en el Santuari de S. Martí del Canigó, on després de trobar-se amb la condició de cavaller, sortí del lloc esmentat, i es trobà amb la pastora Griselda, l'elegida del seu cor.

El seu pare, degut a la seva noble situació, s'oposà al seu desig, i el féu renunciar a aqueix amor.

Gentil, tot contristat, se'n va a complir els seus deures bèl·lics per les muntanyes del Canigó, on en

son camí es troba amb Flordeneu, la reina de les fades que poblen aquells afraus.

Flordeneu, transfigurada en Griselda, posa tot el seu art i la seva bellesa per a fer caure Gentil en un encantament. Amb aquest estat se l'enduu a recórrer totes les vessants i tots els bells panorames del Pireneu, explicant-li fil per randa, per si i per les seves fades, totes les llegendes del país grandíssim que considera com el seu reialme.

Gentil, adormit en els braços de Flordeneu, amb el seu encís no es recordà de la seva condició de cavaller i d'home d'armes, que tenia per obligació anar a combatre els alarbs, invasors del territori del seu pare i del seu oncle Guifre.

El moro, en la seva invasió, arrasava viles i case-rius, i el comte Guifre, foll d'ira, voltà el Canigó a cercar Gentil, ja que ell era el culpable de tot el succeït, per no estar al seu lloc en moments tan apremiants.

Mentrestant, Gentil, fugint de son encantament, i sense l'espasa que el cenyia, va com sense vida rosolant a la plana del Cadí.

Guifre, dalt de la cima del Canigó, entre el cel i la terra, es veu tot sol, passeja les seves mirades pel Rosselló, on veu detalls apremiadíssims, veu pols que aixequen els moros amb els seus esquadrons. Cap a Colliure, una fumera que tapa el sol, provinent de la crema dels vaixells moruns pel comte Tallaferro.

En comprendre el perill que corria ell i els territoris catalans, davant la invasió dels moros, baixa del cim, esverat, fent sonar la trompa de combat.

Els joves i els vells cerdans, no tarden en escortarlo, i el segueixen; travessen molts indrets abans no troben el puig desitjat. Es troben amb Tallaferro i tots plegats es dirigeixen a un lloc estratègic, per a fer front als deixebles de Mahoma, disposats a batre'ls o a ésser vençuts.

Mentre això succeïa, els invasors avancen terreny, menats per un gegant negre, al qual ells anomenen Gedhur, i en donar-se compte de l'incensament de les seves naus, es llencen amb tot el seu esperit guerrer, multiplicats per l'odi, a sobre el puig, on es troben els braus defensors.

La topada és formidable; les sagetes creuen l'espai, i els ballesters del comte formen una muralla infranquejable. No obstant, el cop és tan fort, que trenca la muralla enorme de carn humana, de llances i escuts, resultant-ne ferit el comte.

Al precís moment arriba l'exèrcit del comte Guifre, qui refà de moment la reculada dels seus companys; no obstant, l'empenta dels invasors és tan gran, que travessen els dos exèrcits i segueixen el Tech amunt.

El gegant negre, comanda l'empenta que ha sortit de Tretzevents, atravesant les planes com el serpent, seguit de simitarres, ballestes i ballesters, passant per sobre Ull de Ter, sense aturar-se a beure aigua, pensant que calmaran la set amb la sang dels cristians.

Durant aquesta avançada, el comte Tallaferro, ferit, no té forces per aturar l'embranchida, i diu al seu germà Guifre que els aturi. Ell, el comte de Cerdanya, sap els camins i dreceres, i es dirigeix vers Carançà, sortint davant del rei moro. En encarar-se ambdós, li diu que es doni per vençut; davant la negativa, es llença davant d'aquell gegant amb l'espasa a la mà, cobrint-se el cos amb el seu escut.

El primers cops no són en fals, les dues ferramentes creuen l'espai, saltant amb els seus cops les primeres gotes de sang.

Degut a la intensitat dels cops, els pastors de Setcases i Tragurà, confonen els sorolls amb cops de malls.

La simitara mora, sembla una falç, feta a la mida del cap del comte Guifre, que el negre s'aprofita per arreplegar; el comte s'adona de la intenció, i més que evitar-ho s'hi llença amb empenta terrible, i abans que el gegant pugui alçar el braç per intentar millor sort, Guifre amb la seva espasa, el travessa de cap a cap.

La impresió que rep el comte és tremenda, i més encara la dels pastors i els exèrcits que ho presenciaven, ja que, com si fos un avet grandió, el gegant cau de timbera en timbera, fent ressonar amb terra-trèmol tota la vall.

* * *

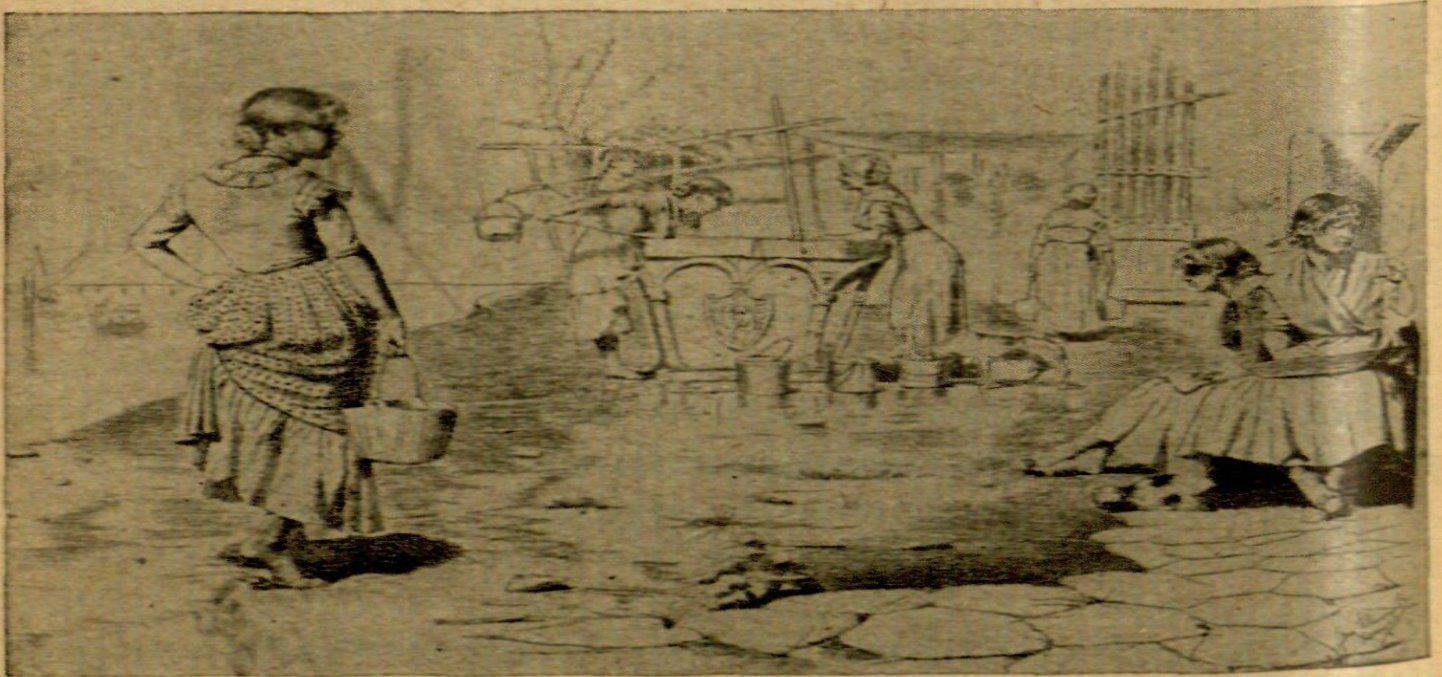
D'ençà d'aquesta feta, fa nou-cents anys, bé n'hi passaren d'exèrcits, i caminants, i óssos, cabres i isards, i estius amb ses tempestes i pedregades, i d'hiverns amb ses nevades, torrents i allaus, i no obstant s'anomena encara «La fossa del Gegant».

Per l'indret de Coma de Vaca ostenta aquest Pic una gran llapassa roja que, segons la tradició, és la colossal empremta del mantell del Gegant que deixà estampada en caure mort rostos avall. Al fons de la Coma hi ha la «Fossa», havent desaparegut el monument megalític que l'hi havia donat renom.

* * *

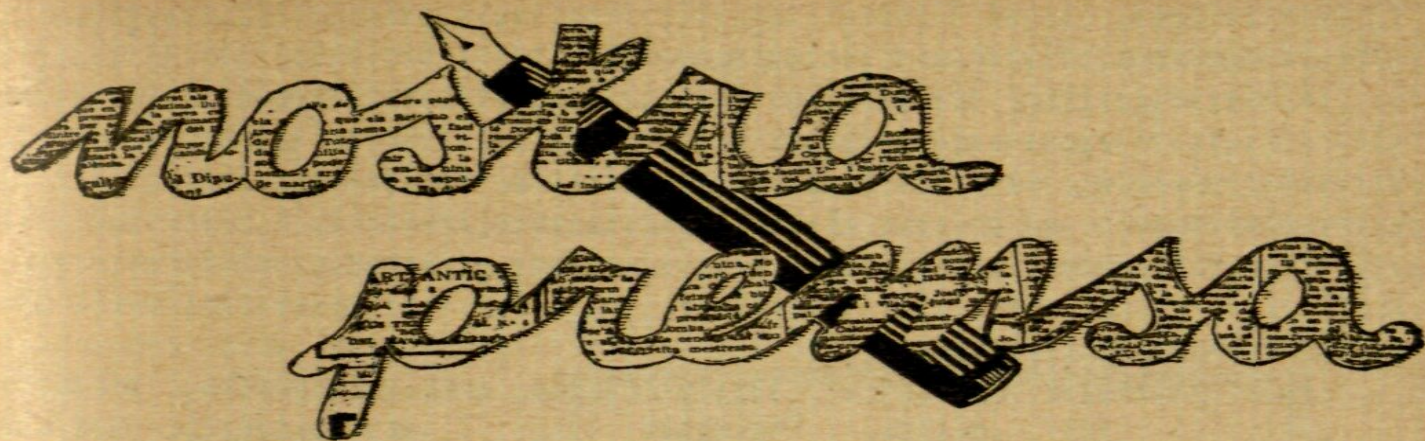
Al proper número us parlaré d'una excursió a Fontpedrosa.

J. NADAL I RIBAS.

El Pou.

UAB
(Dibuix de J. Limona).
Biblioteca de Geografia i
Numeroteca General

« GOL »

A la capital de l'Alt Empordà, a les darreries del 1936, acabà de publicar-se un periòdic quinzenal esportiu, que per la seva popularitat, pel seu bon humor, per la seva peculiar manera de dibuixar l'amor, per la seva tafaneria en divulgar els secrets de les parelles que s'estimaven, per descobrir els intents o facècies intencionades dels aprenents o aprenentes de nuvis, i per mil altres conceptes que podríem dir, però els callem, constituïa, amb la seva literatura alegroia, la diversió dels petits, l'entreteniment dels joves, i la preocupació dels pares i principalment de les mares. ¡Llàstima que aquest bi-mensual, el títol del qual era el de «Gol», i que ha tingut, dintre els del caire humorístic que han vist la llum a Figueres, més llarga vida, hagi desaparegut!

Aparegué per primera vegada el dia 7 de desembre del 1932. Pel facsímil que publiquem, pot saber-se on estava la redacció i administració, i que es venia a 10 cèntims l'exemplar. El tamany era —ha estat sempre— de 22 X 32 centímetres. Volem remarcar una originalitat pròpia i molt ben acollida pels seus llegidors: la de que, després d'haver publicat els tres primers números, des del quart, començà a imprimir-se cada número successiu en paper de diferent color cada quinzena, de manera que la seva col·lecció constitueix un vertader mostrari, tan simpàtic com atractiu.

La capçalera i el títol de «Gol» ha tingut cinc variants, dos de les quals ens plau reproduir: la primera i la darrera. Al principi duia el subtítol: Quinzenari Esportiu - Humorístic - Literari, que a l'abril del 1934, canvià la primera paraula per:

Quinzenal. I a l'any 1936, es vengué l'exemplar a 15 cèntims, fins a l'acabament.

Consignem amb força satisfacció, que entre les diverses i variades seccions, totes elles plenes de sa humorisme, era celebrada d'una manera notable, la que portava el nom de «Xerrameques».

Fem esment que, en general, constava de sis pàgines, i que des de l'any 1936, en va tenir constantment vuit pàgines.

La poesia festiva, inspirada en Cupido, era la

gresca de tota la comarca empordanesa, que hi veia retratada les entremaliadures de la juvenalla. Tant era així, que —cosa no acostumada— era amb delit esperada la publicació de «Gol», per comprovar si algun dels seus redactors havia tingut notícia, i l'havia estampat, de qualche facècia amorosa o pseudo-amorosa.

Per l'agost de 1934 organitzà, aquest quinzenal, una excursió,

—anotem aquesta entre altres,— que es veié molt concorreguda, i és recordada amb fruïció, per la Costa Brava; es visità Palafrugell, Palamós, S'Agaró, Sant Feliu de Guíxols i Tossa. Com també, l'efectuada per terres franceses amb motiu de la Volta Ciclista de França.

Fóra un oblit imperdonable, no fer constar, en ressenyar «Gol», una secció sumament interessant, la titulada: «Es veritat i podeu pujar-hi de peus que...», doncs la seva lectura constituïa el tema preferent durant la quinzena, a Figueres i a tots els pobles del voltant.

La vida del quinzenal «Gol» fou de quatre anys,

QUINZENARI ESPORTIU - HUMORÍSTIC - LITERARI

REDACCIÓ: Junquera, 12, baixos

Figueres, 7 d'embre 1932

ADMINISTRACIÓ: St. Llätzer, 43

La nostra salutació

AMB el títol de Gol donem a llum a un nou periòdic figuerenc, ple d'humorisme i esportivitat, per tal de què així augmenti considerablement l'afició entre els esportius-humorístics, i humoristes-no esportius.

En començar, saludarem a tota la premsa, a tots els nostres lectors, anunciants i admiradors.

La «Redacció» de Gol la formem una munió de joves entusiastes, plens de coratge i optimisme il·limitat, ço fa augmentar encara més la nostra fe posada en l'esdevenidor, i, per tal motiu, esperem que aquest, el primer número de Gol, serà molt ben acollit, encara que per ésser el primer, i no estar tots bregats en el camp periodístic, el nostres volguts lectors ens disculparan de les deficiències del present número.

Procurarem, no obstant esmenar-nos, i així, de mica en mica, farem tots els possibles necessaris per tal de què Gol sigui un periòdic perfecte.

En ell podran col·laborar-hi tots els qui ho desitgin, però, sempre que el seu tema sigui «Humor o Esport» doncs nosaltres ens allunyem del camp polític, per no pertànyer en cap partit.

Destinarem, també, una part del periòdic—com es pot veure—a secció «De tot arreu», en la mateixa invitam des d'ara a tots els que vulguin remetre'ns noves del seu poble.

I, perquè tingui un caire més humorístic, encara, reservarem una part del mateix a crònica de «Xerramecas» on, com en totes les demés seccions, tothom hi queda invitat per col·laborar-hi.

De moment, no ens ha estat possible fer aparèixer el present número «molt a pesar nostre» més voluminós, cosa que procurarem subsanar en números propers.

En tancar aquest primer article, dedicat com a salutació, esperem de tots els bons esportius que quan menys, si no els és possible col·laborar-hi, s'interessin en tots conceptes per la nostra prosperitat, la qual molt els hi remercia a l'avenc

LA REDACCIÓ

A tots els figuerencs

Els redactors de GOL som una munió de joves que no estem lligats a cap partit polític y per això veiem amb indiferència les lluites que s'entaulen a redós d'un ideal.

Nosaltres, doncs, com diem, apartats de tota ideologia política, ens concretarem a fer desfilar per les pàgines de GOL tot allò que sigui Esport, bon humor i «ciutadania» ah! i tampoc no hi mancarà la secció literaria la qual donarà més amenitat al nostre quinzenari.

Nosaltres, farem, els possibles

per donar cabuda a GOL, d'una secció on desfilaran gradualment, tot aquest estol de xamoses nenes que embelleixen la nostra Rambla i que són les més formoses d'arreu de Catalunya.

Nosaltres, cantarem les excel·lències de les nostres jovincelles, no parodiant a Lord Byron, que és l'immortal cantor de les «Tristeses del Alma», sinó dins un caire netament alegre que serveixi per endolçar les hores de solitud forçada en que es troba algun galan... i aplicar-li a l'ensoms aquell bleixament de cor que té al passar per la seva imaginació

les fulminants mirades d'alguna eterna Julieta, durant el seu col·loqui amorós, on sortiran a lluir les excèntriques de GOL.

Nosaltres, repetim, tondrem en el crisol de la nostra modesta, —i tan modesta imaginació els retrats simbòlics i espirituals de les nostres damiselles, però dins un marc adequat, que no pugui ferir susceptibilitats de ningú, que aquest és el sentit de tots els companys de Redacció.

Ha arribat l'hora de les esquerres? no.

Ha arribat l'hora de les dretes? tampoc...

Facsimil del primer número.

ni més ni menys. Va fundar-se, com hem manifestat, el dia 7 de desembre del 1932, i acabà d'editar-se el dia 5 de desembre del 1936, amb el número 101, el facsímil del qual inserim en aquesta relació.

Ni del primer article «La nostra salutació» ni del darrer «Estem en temps de guerra!», no n'havem transcrit cap paràgraf; íntegrament poden llegir-los els nostres llegidors en els facsímils adjunts. Així podran fruit en la seva totalitat del principi i fi de tan simpàtica publicació.

Recomanem al qui en va ésser l'ànima i l'inspirador de tan atractiu periòdic, en Francesc Bonaventura i Vilà, que seguint l'exemple d'altres publicacions, procuri trobar l'avinentsa, que tota la comarca de l'Alt Empordà li agrairà, d'editar novament «Gol», amb la

indicació de «Segona Epoca», augurant-li una llarga i pròspera vida, plena de l'entusiasme i bona voluntat dels seus innumbrables simpatitzants.

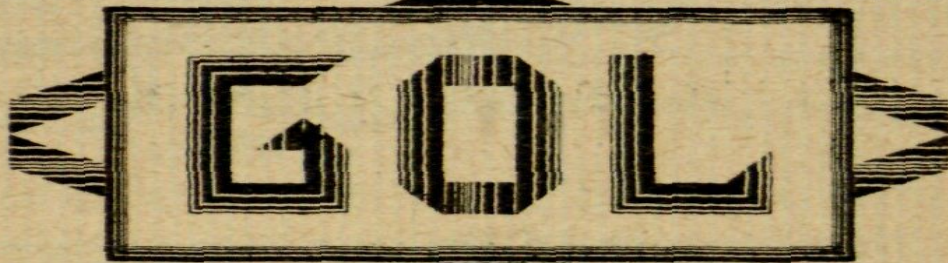
Diem això perquè sabem que, de no haver vingut aquests moments de guerra, el quinzenal «Gol» encara aniria fent el seu camí, amb complaença de tots els empordanesos i dels que no ho som.

Heus ací l'explicació de la vida del periòdic humorístic de més renomada a la ciutat de Figueres.

FIGUERES, 5 DESEMBRE 1936

ANY V

NÚMERO 101

Per correspondència i encàrrecs
Imprenta VDA. JOAN VILA, Latorca, 14

Lloc de venda: Llibreria BATLLOSERÀ,
Càien, 3

Quinzenal esportiu - humorístic - literari

Estem en temps de guerra!

Alcuem els ulls i fem que passin per la nostra ment les escenes de la guerra. Fem sentir en els nostres cors els dolors constants que sofrenen els nostres germans que lluiten en els fronts de combat. Tinguem la visió de la guerra, d'aquesta guerra aixoradora pels crits dels combatents, pel soroll de les canonades, pels xiulets de les bales i per les explosions de les bombes. Formem-nos una idea del que és la guerra, d'aquesta guerra cruenta, d'aquesta guerra a mort, i veurem que tot és tristesa i més tristesa. Això és la guerra, això són els esdeveniments tristes de l'avantguarda. A feraguarda, nosaltres, com que no sentim els aixordaments dels canons, de les balces, de les bombes ni de res, ni tan sols els gemecs dels nostres germans ferits, gaudim d'una tranquil·litat que no és del cas, d'una tranquil·litat que l'hem de convertir en sentimentalisme, perquè, la veritat, no hi ha dret que ostent tots germans com som, els uns disfruint constantment mentre els altres es sotmeten en els més grans sacrificis i exposen llurs vides a cada segon de la vida. No hi ha dret, doncs, i per tant no és lògic, que entre uns i altres hi hagi aquesta immensa diferència.

El dia 19 de juliol, en esclatar la guerra, nosaltres vam ésser els primers en proposar per fer desaparèixer el nostre quinzenal, però ens feren veure que estàvem en moments de crisi de treball, i que si el plegàvem arrabassàvem uns quants jornals, i amb ells, unes quantes pessetes a gent treballadora, com nosaltres. Aquest fou el motiu de no suspendre el nostre periòdic, i era per aquest fi humanitari que nosaltres, amb tota condolència, l'anàvem fent aparèixer. Però avui, cars lectors, els moments que estem vivint són greus, molt greus, tant que decidim, malgrat reconèixer el perjudici que ocasionarem, suspendre'l de moment, car nosaltres som comprensibles i constatem que és il·lògic fer brocs mentre d'altres sofreixen els horrors de la guerra. Volem suspendre'l, però ara més que mai estem decidits a fer-ho per la gravetat de la guerra. Tenia raó el company J. Segols, ex-redactor del nostre periòdic, en dir-nos que uns companys del front aragonès (Letux) volien adreçar-nos uns mots perquè, de moment, suspenguéssim la nostra publicació mentre durés la guerra. Tenia raó, i tenien raó aquells companys que lluiten aferrissadament per la causa de la llibertat, i comprenem-la, és per aquest motiu que nosaltres ens hem proposat deixar en suspens la publicació del GOL.

Estem en moments de serietat i no d'humorisme, i cal oblidar això per tot l'altre. Val més privar-nos l'humor per uns dies i que un altre dia, guanyada la guerra, poguem continuar com fins ara amb el bon humor de sempre.

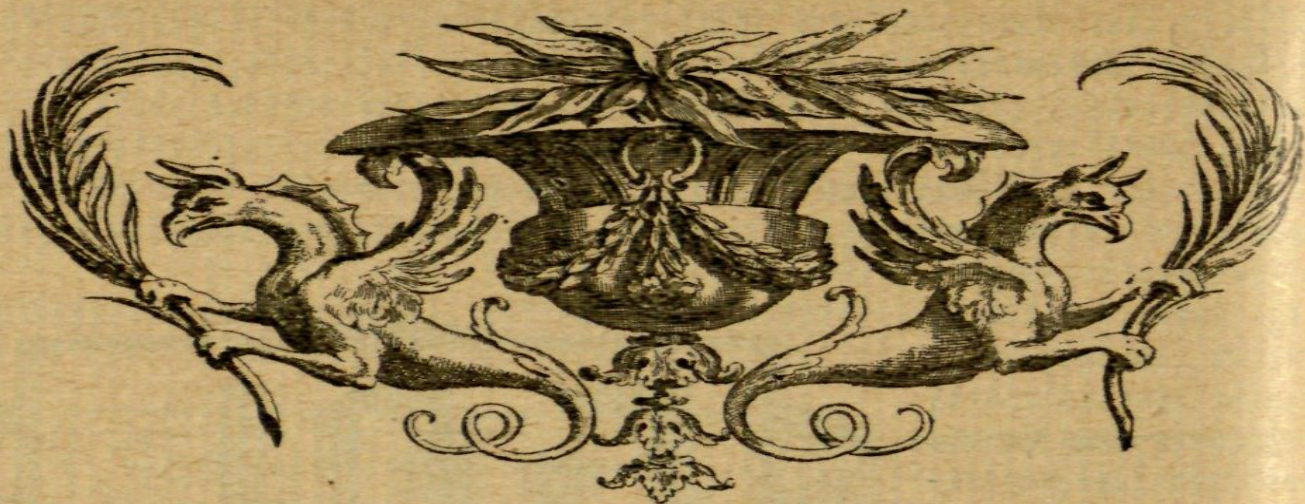
Estem en temps de guerra, que vol dir estar en temps de lluita i sacrificis. Una vegada acabada, i quan el sol lluminós de la llibertat aparegui rialler per la banda de llevant, llavors sí que podrem fer broma i gaudir del sempre xirrol humorisme.—LA REDACCIÓ.

Preu 15 cts

Facsímil del darrer número.

MIQUEL CODINA I FARRÉ.

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

CONTES VELLs... FORJATS DE NOU

El cas de l'Eugènia

(Acabament)

QUE aquell present era d'un jove, en tenia la certesa més absoluta, l'Eugènia. No ho havia preguntat a ningú, ningú no li havia dit, però aquella veu tan fonda que venia del més pregon del seu ésser, li repetia cada volta que li preguntava. Aquella veu no podia mentir i, per tant, l'Eugènia la creia.

El misteriós donant no es donà a conèixer fins la revetlla del quinze d'agost. Una nit serena, una d'aquelles nits estivals que el firmament se'ns mostra embolcallat amb un preciós mantell blau, d'un blau puríssim, adornat amb perles la lluïssor de les quals ens recorda les més valuoses joies, fou l'escollida per donar-se a conèixer el gentil a la vegada que inconegut obsequiador.

La bonica sardana del mestre Morera, la popular *Nit de l'amor*, va ésser destinada per la dels ramells. Les rotllanes començaven a formar-se, els cercles anaven engrandint-se i l'Eugènia observava atentament els balladors i balladores, aquells amb l'alegria reflectida en llurs rostres, aquelles amb una joia intensa que els traspuava per tot arreu. El ramell que moltes de les balladores portaven col·locat al cenyidor o al bell mig del pit, li recordà que aquella

nit ella no l'havia rebut. Un núvol de tristesa al constatar que l'acostumat obsequi no havia comparegut, la féu posar de mal humor. El pensament que el jove que la distingia, havia trobat altra a qui regalar-lo, s'apoderà d'ella. De pensar-ho solament, en tingué una gran desil·lusió.

Tot de sobte, com per art de màgica o d'encantament i sense ni tan sols haver-lo vist apropar-se, la sorprengué vivament la presència d'un jove elegantíssim que li ofería el ramell, allà mateix, davant d'ella.

—Eugènia, faci'm el favor, avui, com els altres dies, digni's acceptar aquest ramell, el meu ramell... —començà dient el jove aquell, amb paraules on un lleu tremolor s'hi endevinava a l'acabar d'ésser dites, però que també un dolç somrís que floria a flor de llavis cuitava a fer fonedís.

Després d'uns curts instants de vacil·lació, l'Eugènia decidí acceptar el ramell. La veu del jovencell al demanar-li que volgués admetre el present fou tan flonja, tan amorosa, tan de bon sentir, que no mereixia un refús. Això hauria estat mostra de desagraïment i ella no ho era pas una desagraïda. El moment que ell posà en mans d'ella el petit obsequi, l'Eugènia cregué un deure regradar l'ofrena.

—Gràcies, moltes gràcies... —i tot pronunciant els mots, els ulls d'ella cercaren els del donzell. Al veure-li el rostre, l'Eugènia reconegué en el seu simpàtic galantejador a un dels molts joves concurrents a la societat aquella d'anomenada en la que ella, juntament amb el seu germà, assistia per tal d'assaborir les funcions teatrals catalanes.

—Vostè, Artur... Mai no ho hauria dit, em pot ben creure, —exclamà totalment sorpresa, però també ben contenta i joiosa que, el fins llavors desconegut, li fos ben conegut,

Li sap greu, potser, que jo hagi gosat a fer el que he fet? —afegí amb to alegre i amical, l'Artur.

Ella no s'atreví a respondre. La contestació més eloqüent foren els seus ulls. L'enamorat jovencell sabé interpretar. Al cap de breus moments, tornà a parlar. Els mots sortien concisos, clars, sense lloc a dubtes. Una lleugera tremolor els acompanyava,

però això era degut a l'emoció que experimentava el bon minyó, no pas a la manca de sinceritat.

—Eestic enamorat de vostè, Eugènia. El primer dia que la vaig veure, si algú m'hagués profetitzat aquest amor d'ara, no l'hauria cregut. Ben al revés de com passa en la major part dels promesos, el primer dia de veure-la, no m'interessà gens ni mica. Si digués el contrari, mentiria,

La mirada d'ella romania aturada, com clavada, en un lloc determinat. Va ésser en els seus ulls, en els de l'amada, on l'Artur hi llegí: —Doncs com ha estat que s'ha enamorat?— Tan segur n'estava ell, que ella es feia mentalment aquesta pregunta, que volgué dir-li el «per què» del seu enamorament.

—Ha estat de mica en mica, poc a poc. Al donar-me compte de la grandesa de sentiments que vostè atresora, del concepte que té format de la vida, del sol fet de saber-la tan casolana i sobretot tan amant dels seus i de la llar, que l'amor m'ha fet fixar en vostè, fent-me pujar el primer esglaó; el de la simpatia. I la simpatia seva ha conquerit el meu cor fins a enamorar-lo. Per si això no fos prou, m'ha acabat d'enamorar la manera, aquesta seva manera tan especial, tan embolcallada de catalanitat, amb què vostè balla la nostra dansa. No es fixa amb ningú ni ningú no l'interessa mentre dansa. Tots els seus cinc sentits es converteixen en un de sol: en el de fruit del dolç encís de la dansa nostra, de la sardana, la més bella de totes les que es fan i es desfan. Una donzelleta que balla amb tanta devoció la dansa de la seva terra, per força ha de reunir les qualitats excel·lents que posseeix la veritable donzella catalana...

Mentrestant, Eugènia es complavia en fer girar el ramell entre els seus dits. Les paraules d'ell queien en el seu cor talment com regalims de mel, i això, precisament això la feia envermellir qui-sap-lo. Tanmateix, tanta felicitat l'emocionava.

—Em vol, Eugènia, pel seu companyó de tota la vida? M'accepta per ocupar el lloc de l'amor que en tot cor hi ha? M'estima com jo l'estimo? Què em contesta, Eugènia? Digui'm, faci'm la mercè, li ho suplico...

I entre l'aldarull de la cobla que finalitzava la primera estrofa, tot justament quan el flaviol prelu-
diava la segona, la paraula que portà la felicitat a
l'Artur, es deixà sentir talment com un refilet de
rossinyol:

—Sí, l'estimo, Artur...

* * *

Tres anys després, en un primer pis net i endre-
cat, modest i humil, que l'Artur i l'Eugènia han
convertit en el seu niuet d'amor des de fa un any i
mig, els joves esposos somriuen joiosos i satisfets tot
recordant els primers temps de llur enamorament.

—Tanmateix, se'n podria fer un conte de la nos-
tra coneixença, no et sembla? —comenta ella, alegroia
com sempre,

—Un conte sense títol... —afegeix ell, tot rient.

—No! Ja en trobaríem algun de ben adient. Mira,
se'n podria dir, per exemple, *El cas de l'Eugè-
nia*, eh?

Un plor d'infant, d'infant mimat i un xic rebec,
els interromp. I el plor sembla portar amb ell bocins
de benestar i joia inefables.

JOSEP M.ª SALAS I JULIÀ.

AFORISMES I PROVERBIS

Qui no vulgui semblar llop,
que amb sa pell no es vesteixi.

Si el ventre no està content, tot el cos se'n ressent.

No hi ha carn sense os, ni peix sense espina.

Un bon mentider, diu sempre alguna veritat.

Val més manllevar al graner, que a l'usurer.

F E T S H I S T O R I C S

Els Remences

DE la mateixa faisó que les lluites i els fets de l'ahir, no són avui altra cosa que simplement fets —diu un pensament—, les lluites i dades de l'avui, també seran simplement fets el dia del demà, quan la nostra generació hagi traspassat, quan la nostra tasca hagi estat oblidada, i quan altres generacions s'obrin un lluminós camí dintre llur propi pervindre...

El pensament exposat és com un preàmbul d'aquest article. Es com un senzill introit a la tasca que en el present treball desenvoluparem, perquè, si bé tenim l'angoixa de viure unes hores crítiques per la independència de la pàtria, no és pas en l'any 1936 ni en el corrent 1937 la primera vegada que l'home català, que el camperol català, que el clàssic pagès de Catalunya deixa els estris de treball i es llença a la lluita per la pàtria i per ell.

El fet històric dels «pagesos de la gleba», dels «remences», a la segona meitat del segle xv, és digne d'ésser divulgada, ja que ella portà, molts anys més tard, el fet de «Els Segadors» i aguantà, en el decurs de segles, sempre viu, el caliu lliberal i germanívol, equitativament just i generós del poble català.

Heus ací a continuació, doncs, amb tot detall, aquell important fet històric.

En 1458 entrà a regnar en la Confederació catalano-aragonesa, el rei Joan II, germà i successor d'Alfons V «El Magnànim», i com aquest, fill de Ferran I d'Antequera, primer rei de nissaga castellana que per decisió arbitrària del Compromís de Casp havia passat a ocupar el solí aragonès, que havia quedat vacant en morir el rei Martí I «L'Humà».

L'entronització en el reialme d'Aragó d'una dinastia forana —diu la Història de les Revolucions Socials— que si bé no era de tendències francament absolutistes, venia, no obstant, d'un país com Castella on el poder reial es portava a terme amb gran força i autoritat, excità el natural recel dels naturals de la Confederació, especialment dels nobles, els quals, a Catalunya, que era país feudal, gaudien de tota mena de privilegis i exercien un exagerat domini damunt la resta de les classes socials.

Per comprendre millor l'estat general de la Catalunya d'aquells temps, donarem una idea —sempre segons la Història de les Revolucions Socials— de l'organització social d'aquells temps a Catalunya, i que ocasionà el moviment revolucionari esmentat.

Es qualificava aleshores de «noble» aquell que, posseint armes i cavalls, vivia sense treballar i s'aguantava en llur posició amb el producte de llurs rendes. La condició de «noble» es tenia originària per raó de la sang, però, a més, podia adquirir-se per mèrits de guerra o per despuntar en el conreu de les ciències o de les arts belles. També podia ésser-ne tota aquella persona que, no essent comerciant, pogués comprar-se el títol per llurs cabals.

En general, amb la paraula «noble» s'assenyalava a tota una classe, dintre de la qual, els individus, segons la seva diversa categoria o condició nobiliària, s'agrupaven en diverses sots-classes, les principals de les quals eren: la dels «homes» (títol que s'esmenta sovint en còdexs i pergamins, i que s'aplicava als que vivien baix el jou d'un noble de superior condició); la dels «vassus» (més tard convertida en «barons» i que eren els obligats a donar jurament

de fidelitat i homenatge), i la dels «leudos» o «beneficiaris» (coneguts per aquells mots per deure els títols a la llibertat dels prínceps).

Quan els privilegis, títols i prerrogatives dels prínceps, ducs i marquesos havien estat concedits per disposició expressa, els nobles eren designats amb la paraula «títol», tractament que no podia emprar qui tingués tan sols la possessió d'un territori. A la vegada, els «vescomtes» i els «leudos» s'anomenaven «magnats», tractament que s'aplicava en general a tots els nobles.

La resta de la població la constituïen els «militars» i els «homes de peu», els quals estaven separats entre si per dues classes intermitges: els «ciutadans» i els «burgesos». Eren «militars» els qui, aspirant a ésser nobles, posseïen certes prerrogatives, la principal de les quals era la de restar sotmès exclusivament a la jurisdicció reial, tant per les causes civils com en les criminals.

Es deien «ciutadans» els que havien nat en una mateixa ciutat, i «burgesos» (de la veu llatina «burgus» —raval—) els que vivien en els ravals immediats a les ciutats. Uns i altres es diferenciaven dels «militars», en què no podien tenir feu, si bé tenien dret d'ingressar a les milícies, on, amb el temps, els era possible adquirir categoria de «militar».

Tant els ciutadans com els burgesos es dividien en tres ordres: els «majors», que exercien arts mecàniques, essent, per tant, els més preats; el «mitjans», que es dedicaven al comerç i els «menors», que eren els «menestrals» i els «artisans». Uns i altres tenien diverses prerrogatives segons llur estament i localitat on residien.

I finalment venia la miserable classe dels «homes de a peu», constituïda gairebé per la gent rústica, essent el més nombrós i sofert dels estaments, car no podia adquirir cap dels drets de les classes privilegiades. Els «homes de a peu» es deien «vilans» si vivien a la vila, subjectes a una condició enterament servil, i «rústics» quan treballaven la terra, tinguessin o no sujeccions especials.

I encara enmig dels rústics catalans hi havia encara els «pagesos de remença» o més senzillament

«remença» (paraula que procedeix de «redimentia») que vol dir «redempció», i que servia per assenyalar el tribut anual que el camperol abonava al seu senyor com pagament de la tutela i protecció que aquest li donava.

La «remença» i altres càrregues tan abusives com aquella (conegut tot el conjunt per «mals usos») aparegueren en els Usatges. Els mals usos eren sis: adscripció al terròs, eixorquia, cugúcia, intèstia, arsina i firma forçada d'esponsalici. No regien sinó en una part de Catalunya, quasi tota l'anomenada Catalunya Vella o sigui els bisbats de Girona, Vic i part dels de Barcelona i Urgell.

Els Usatges de Barcelona, codi fonamental de la legislació catalana, constitueixen la més antiga de totes les constitucions europees. Foren compilats per ordre de Ramon Berenguer I, vers l'any 1071. L'ur formació fou portada a cap per una Junta de magnats laics, els quals recopilaren totes les pràctiques que hom anava observant dels primers temps de la Reconquesta. Els Usatges recollits en aquella època ho foren en nombre de 98, redactats en llatí.

Des de la mort de Ramon Berenguer I i fins la de Pere I, s'afegiren 76 usatges més, arribant a un total de 171.

A l'època de Jaume el Conqueridor, els Usatges foren traduïts al català, i en 1495 foren estampats per primera vegada.

De bell antuvi els Usatges regien solament al comtat de Barcelona, però, extenent-se per altres comtats catalans, aviat foren llei a tot el Principat, àdhuc Mallorca.

RAMON BOTEY I OROBITG.

(Continuarà).

CORRANDA

Una vella costa una unça
i una jove val dos quartos;
jo, com que sóc tan pobret,
vull comprar del més barato.

Entreteniments Instructius

Secció a càrrec de JOSEP M.ª SALAS I JULIÀ

PROBLEMA

4	0			
2	3	—	—	—
9	4	—	—	—
7	1	—	—	—
5		6	3	8

Collocant degudament un número sobre cada ratlleta, han de sumar 638.

TRIANGLE GEOGRAFIC

```

. a .
. a . a
. a . a .
. a . a . a
. a . a . a .
. a . a . a . a

```

Substituir els punts per lletres; en cada ratlla es llegirà el nom d'un poble de Catalunya.

ROMBE

```

.
. . .
. . . .
. . .
.

```

Substituir els punts per lletres de manera que verticalment i horitzontalment es llegeixi: consonant, animal, planta, aliment i consonant.

TARJA

Honori Gollada

Combinar degudament aquestes lletres fent de manera que donin el nom d'una obra lírica catalana.

Solucions als "Enteteniments Instructius"

publicats al núm. 56

Xarada: *Vallclara*.

Lletra numèrica: *Be, ce, na, re, no, roc, roca, Barcelona*.

Fuga de consonants: *Vora riu no facis niu*.

Fuga de vocals: *A toc d'oració les noies a recó*.

Tarja: *En Patufet*.

Logogrif numèric: *Leicester*.

Rombe: *A, Apa, Apolo, Ala, O*.

Combinació: *Damas, Rafel, Màxim, Ramon, Canut*.

UAB
Biblioteca de Catalunya
Memòria General

AQUEST NÚMERO HA PASSAT PER LA CENSURA